

# **Uit het juiste hout gesneden. Over *Zwaluwstaarten* van Ellen Van Pelt**

Anne Louïse van den Dool

Voor haar roman *Zwaluwstaarten* dook Ellen Van Pelt in de geschiedenis van haar eigen meubelmakersfamilie: was haar eigen overgrootvader tijdens de Tweede Wereldoorlog schuldig aan collaboratie met de Duitsers? Hoe interessant haar eigen schrijfreflecties ook zijn, haar hoofdpersonage wil zich maar niet voor de lezer openen.

Al dan niet fictieve zedendelinquenten schreven de afgelopen eeuwen al kasten vol over hun verblijf in de cel en de daden die hen daar brachten. Denk bijvoorbeeld aan *Don Quichot* van Miguel de Cervantes en *De Profundis* van Oscar Wilde. Niet zo vreemd dat men juist daar aan het schrijven slaat: er zijn bergen tijd en er is genoeg te vertellen.

Met *Zwaluwstaarten* doet schrijver Ellen Van Pelt een nieuwe toevoeging aan het gevangenisgenre. Hoofdpersoon is Leopold Van Pelt, haar overgrootvader, die tijdens de Tweede Wereldoorlog aan het hoofd stond van een meubelfabriek. De Duitsers brachten niet alleen geweld: ze deden ook regelmatig een bestelling. Meestal voor relatief onschuldige zaken, zoals archiefkasten, maar af en toe ook voor kisten die ongetwijfeld voor munitie waren bedoeld.

## **Moreel dilemma**

Hoe ga je om met zo'n moreel dilemma? Wanneer Leopold weigert, houdt hij zijn geweten schoon, maar moet hij mogelijk een deel van zijn personeel ontslaan, dat wellicht zelfs op transport naar een van de concentratiekampen wordt gezet. Wanneer hij de bestellingen aanvaardt, draagt hij indirect bij aan het oorlogsapparaat van de vijand.

Hij besluit een scheidslijn aan te brengen tussen uitvragen die overduidelijk bedoeld zijn voor oorlogsmateriaal en meer onschuldige zaken, zoals meubilair. Dat

onderscheid blijkt na afloop van de oorlog voor het Belgisch recht echter niet zo relevant: hij wordt opgepakt vanwege zijn diensten voor de vijand. Samen met vele anderen die handelden op de rand van collaboratie wordt hij opgesloten, zonder uitzicht op een eerlijk proces. De vraag die hem maar blijft achtervolgen: heeft hij het goede gedaan?

### **Persoonlijke familiegeschiedenis**

Ellen Van Pelt duikt in deze persoonlijke familiegeschiedenis, en laat daarbij zo nu en dan ook haar eigen stem klinken: ze duikt in verschillende archieven om de feiten boven tafel te krijgen. In deze delen stappen we even uit de roman en zijn we getuige van het reflectieproces van de maker. Hoe zal zij zelf denken over haar overgrootvader na het schrijven van dit boek? Had hij echt geen andere keuze? En wat zou ze zelf hebben gedaan in zijn plaats?

*Zwaluwstaarten* biedt een interessante inkijk in de chaos die tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog heerste. Wie had zich netjes gedragen en moest op de vingers worden getikt? En hoe hoog moest die straf dan zijn? Ook in Leopolds casus wisselt de hoogte van zijn straf, zowel in jaren als in terug te betalen geldbedragen, continu. Daarbij is zijn slechte gezondheid een verzachtende factor: de abominabele leefomstandigheden in de gevangenis maken dat de zestiger snel achteruitgaat, wat door zijn advocaat gretig wordt aangegrepen als reden om hem vroegtijdig op vrije voeten te krijgen.

### **Repetitieve gedachten**

Leopold is een man die niet makkelijk bij zijn gevoelens komt. Wanneer zijn geliefde Octavie, met wie hij vier kinderen heeft, bij hem op bezoek komt, lukt het hem – tot haar grote frustratie – enkel naar de voortgang van het bedrijf te vragen. Ook wanneer hij alleen in zijn cel zit, zijn het vooral de momenten waarop hij een fatale keuze maakte die hem achtervolgen. Dat maakt hem niet tot de makkelijkste verteller om dit boek in zijn eentje te dragen, zeker gegeven het feit dat hij daar in de cel an sich maar weinig meemaakt: zijn gedachten zijn bijzonder repetitief.

Gelukkig voegde Ellen Van Pelt haar eigen overpeinzingen aan het boek toe, waarmee ze een zeer waardevolle extra laag aanbrengt, die een filosofische en emotionele brug naar de lezer slaat. Wat betekent het om onderdeel te zijn van een

familie waarin mogelijk is gecollaboreerd met de vijand? En welke interventie pleeg je als schrijver in die geschiedenis door de feiten weer boven tafel te halen?

### **Wantrouwbare verteller**

Interessant wordt het boek ook door de twijfels die je als lezer zou kunnen hebben bij de betrouwbaarheid van Leopold. Is hij echt zo kort van stof of houdt hij feiten voor de lezer achter? Spiegelt hij de werkelijkheid niet net iets te veel in zijn voordeel voor? Als hij zo overtuigd was van de juistheid van zijn handelen, waarom hield hij er dan een dubbele boekhouding op na en richtte hij een extra vennootschap op, die vrij was van Duitse smetten?

Die dubbele laag is hard nodig, want zijn eigen gedachten leveren veel *tell* en weinig *show* op, met zinnen als ‘Ik moet mezelf bij elkaar houden’ en ‘Ik moet voor mijn fabriek blijven vechten’. Vaak worden ze op aparte regels geplaatst, als om ze extra gewicht te geven, maar daarmee valt hun kale karakter des te meer op. Ellen Van Pelt mag dan meermaals herhalen dat het van alle stemmen uit deze geschiedenis uitgerekend die van deze oude man was die het meest tot haar verbeelding sprak, toch weet ze hem met dit soort directe frasen moeilijk tot leven te wekken.

### **Blik van een meubelmaker**

Het interessantst wordt Leopold misschien nog wanneer hij met de blik van een meubelmaker naar de wereld kijkt: wanneer hij in de gevangenis de kwaliteit van het hout van de stoelen beoordeelt, zich tijdens een gesprek verliest in de manier waarop de tafel waaraan hij zit in elkaar is gezet. Daar ligt ook een mooie dubbele betekenis van de titel van de roman besloten: een zwaluwstaart is een verbinding waar twee verschillende stukken hout haaks bij elkaar komen – zoals Leopold ook de Duitsers trof, zou je met een beetje fantasie kunnen zeggen.

Met *Zwaluwstaarten* levert Ellen Van Pelt een knap onderzoek naar een onderbelicht deel van de Belgische geschiedenis af. Toch wat jammer dat ze de meeste energie in haar speurwerk heeft gestoken, en minder in het goed in de verf zetten van haar hoofdpersoon.

### **BIBLIOGRAFIE**

Ellen van Pelt, *Zwaluwstaarten*. Pelckmans Uitgevers, Gent, 2025.